

Władysław Graf

OSTRZESZÓW

MIESZKANCY MIASTA I GMINY
W OBOZACH KONCENTRACYJNYCH
I WIEZIENIACH
1939 - 1945

CZĘŚĆ 3

Władysław Graf

OSTRZESZÓW

MIESZKAŃCY MIASTA I GMINY
W OBOZACH KONCENTRACYJNYCH
I WIEZIENIACH
1939 - 1945

CZĘŚĆ 3

ZRODŁA I MATERIAŁY

- Urząd Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie
Rejestr aktów zgonów sporządzonych na podstawie
wyroków sądowych w latach 1946-1967
- Adam Moszyński: "Lista katyńska" - jeńcy obozów
w Kozielsku, Ostaszkowie, Starobielsku
Wydawnictwo "Gryf" - Londyn 1982
- Andrzej Leszek Szczęśniak "Katyń - lista oficerów
i zaginionych jeńców obozów w Kozielsku,
Ostaszkowie i Starobielsku"
Wydawnictwo "Alfa" - Warszawa 1989
- Czesław Madajczyk - "Dramat katyński"
Książka i Wiedza Warszawa 1989
- Wiktor Łopata - "Dokumentacja ofiar zbrodni stalinowskich
z obozów : Kozielsk-Starobielsk-Ostaszków,
dotycząca osób pochodzących z Ostrzeszowa
i okolicy, lub związanych z Ostrzeszowem
poprzez rodziny tu zamieszkujące"
/w zbiorach Muzeum Regionalnego w Ostrzeszowie/
- Wspomnienia : Wacław Sobczak, Henryk Więcek, Władysław Graf
- Wywiady : z Sobczakiem Wacławem, Stawskim Stanisławem,
Banasiewicz-Szymanek Marią

OKŁADKA

Mieczysław Kościelniak
skwaforta "Koledzy"

Wydawca : Ostrzeszowskie Centrum Kultury w Ostrzeszowie

WSTĘP

Aby wyczerpeć temat o losach ostrzeszowian, ofiar drugiej wojny światowej, którzy przebywali i ginęli w obozach zagłady i więzieniach - do poprzednich dwóch części zeszytów ostrzeszowskich Nr.46 i 47 dodaję ten numer, w którym zgodnie z zapowiedzią opiszę losy mieszkańców naszego miasta i gminy, ofiar stalinowskiego reżimu i terroru.

Niewinnie zgładzeni w łagrach, obozach pracy i więzieniach stalinowskich, zasługują na uszczenie Ich pamięci i zachowanie od zapomnienia przez nas i przyszłe pokolenia.

Ten zeszyt Im poświęcam.

Autor

W drugiej części zeszytu - aneks do całości tematu.

W TREŚCI...

Do dzisiaj niezbadane są losy wszystkich ostrzeszowian ofiar stalinowskich łagrów, więzień obozów ciężkiej pracy w ZSRR. Podjąłem się próby uzupełnienia zapisu tej karty historii z okresu okupacji, na radzieckiej ziemi, a z tym związanych losów ostrzeszowian, którzy zginęli w stalinowskich łagrach, lub przebywali na terenach Związku Radzieckiego w obozach pracy i więzieniach w okresie drugiej wojny światowej.

Zdaję sobie sprawę z tego, że mimo moich dociekań, zapisten będzie tylko suplementem do już napisanych w tym temacie informacji i będzie niewyczerpujący wszystkich nadal odkrywanych kart tragedii ostrzeszowian doznanych ze strony radzieckiego okupanta. Proces poszukiwań trwa. O wielu mieszkańcach naszego miasta i okolicy do dziś brak wiadomości gdzie i w jakich okolicznościach zginęli.

Informacje zapisane na kartach tego zeszytu będą oparte na materiałach źródłowych już opublikowanych, na wywiadach z członkami rodzin ofiar stalinizmu oraz z osobami, którym szczęśliwie udało się uniknąć długotrwałego pobytu w łagrach i na zasadzie wymiany jeńców wojennych między Niemcami i ZSRR mogli przeżyć i powrócić do Ostrzeszowa.

Dużą pomocą w ustaleniu nazwisk osób zmarłych na terenach ZSSR w czasie okupacji i po jej zakończeniu - jest obszerna dokumentacja opracowana na prośbę p. Tadeusza Pacanowskiego i moją, przez Urząd Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie. Dotyczy rejestru aktów zgonów w oparciu o wyroki sądowe na podstawie zeznań rodzin zmarłych, które ubiegały się o akty zgonu swych członków rodzin.

W tym miejscu składam należne serdeczne podziękowanie pani Halinie Domańskiej Kierownicze Urzędu Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie i jej współpracownicze za trudy opracowania tego rejestru bezinteresownie, spisane go na 38 stronach maszynopisu.

Zebrałe materiały z wyżej wyszczególnionych źródeł, stanowią podstawę wiarygodności treści. W poszczególnych akapitach podam wykazy :

- osób, których udokumentowana jest śmierć w łagrach
- osób, które były w Ostaszku i szczęśliwie wróciły na zasadzie wymiany jeńców wojennych

- osób, którym udało się zbiec z transportu do obozu w Związku Radzieckim
- osób, które przebywały w obozach ZSSR i powróciły do Ostrzeszowa.

Uważając temat nadal za otwarty i trwające poszukiwanie dalszych osób - zwracam się do czytelników o dodatkowe informacje pozwalające na uzupełnienie wykazu nazwisk ofiar stalinowskiego mordu, lub udostępnienie materiałów archiwalnych będących jeszcze w posiadaniu samych więźniów lub członków ich rodzin, celem wykorzystania w następnych publikacjach.

Jednocześnie informuję, że niniejsze opracowanie będzie dotyczyło osób, które były mieszkańcami miasta i gminy Ostrzeszów w 1939 roku, lub szczególnie związanych z Ostrzeszowem w okresie przedwojennym.

ZGINĘLI

W I Z A Cezary porucznik

Ur. 27 sierpnia 1899 r. w Pobiedziskach. Przed wybuchem drugiej wojny światowej, z zawodu prawnik, prowadził prywatną kancelię adwokacką w Ostrzeszowie. Oficer rezerwista w stopniu porucznika, został zmobilizowany i powołany do służby adiutanta dowódcy Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej w Ostrzeszowie, kapitana Józefa Waydowicza. Uczestniczył w wojnie obronnej 1939 roku w bitwach na szlaku bojowym ostrzeszowskiego batalionu.

W dniu 8 września 1939 r. po rozbiciu Batalionu koło Łowicza pod Domaniewiczami widziano go razem z wojskiem w drodze do Warszawy.

Pod koniec września został internowany przez wojsko radzieckie na wschodnich rubieżach Polski.

Już pod koniec 1939 roku przesyłał listy do rodziny w Ostrzeszowie informując, że przebywa w Starobielsku koło Katynia. Listy

były adresowane do Stefana Wizego - brata ojca Cezarego, zamieszkałego w Ostrzeszowie przy ul. Zamkowej.

Według odtworzonego aktu zgonu przez Urząd Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie, na podstawie postanowienia Sądu Grodzkiego w Ostrzeszowie z dnia 9 listopada 1946 r. /Nr. Zg. 66/46/ podano datę zgonu: 1 sierpnia 1941 r. w Katyniu pod Smoleńskiem.

Przy informacji o Cezarym Wizie, jeszcze jedna uwaga. Otóż według relacji p. Ireny Maniszewskiej - szwagierki pana Stefana Wizego, w jednym z listów od bratanka Cezarego, był dopisek w przybliżonej treści: " ... to w Sterobielsku razem ze mną jest Wojtek, którym się zaopiekowałem". Wojciech Wiza - syn Stefana z Ostrzeszowa, jako podchorążak w stopniu plutonowego również brał udział w wojnie obronnej 1939 roku i zginął bez wieści, uznany za zabitego w nieznanych okolicznościach. Powyższą wiadomość o Wojciechu Wizie przekazał jego ojciec Stefan - pani Irenie Maniszewskiej w 1945 roku. Korespondencja z Satrobielska została zniszczona w obawie przed represjami przez ówczesny Urząd Bezpieczeństwa.

=====

S T A W S K I Walerian Franciszek porucznik

Ur. 25.06.1897 w Ostrzeszowie.
Absolwent gimnazjum w Ostrowie Wlkp. W okresie przedwojennym właściciel zakładu przemysłowego wytrówni wkrętek "Wkrętka" w Ostrzeszowie, przy ul. Zamkowej. W 1939 roku prowadził finanse i księgowość firmy ceramiki Budowlanej - kaflarni p. Tomasza Stasierkiego.

Oficer rezerwy Wojska Polskiego. W kwietniu 1939 r. awansowany do stopnia porucznika. Zmobilizowany do wojska latem 1939 roku.

Internowany na wschodzie Polski przez wojska radzieckie - został zamordowany w łagrze w Starobielsku koło Katynia /ZSRR/.

Zródła : - Adam Moszyński "Lista katyńska - jency obozów w

Kozielsku, Ostaszkowie, Starobielsku". Wydawnictwo "Gryf" w Londynie 1982 rok. Część III "Obóz w Starobielsku" strona 322.

- Andrzej Leszek Szczęśniak "Katyń - lista oficerów i zaginionych jeńców obozów w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku". Wydawnictwo "Alfa" w Warszawie 1989 rok. Część II "Starobielsk" strona 348.

=====

K O R C Z A K Józef - podporucznik

Korczak Józef w okresie przedwojennym rozpoczął pracę w Szkole Poweszeckiej w Olszynie gmina Ostrzeszów. Przeniesiony został w 1934 roku z Chojnika. Pracował jako nauczyciel zarazem kierownik szkoły, do czasu powołania do wojska, jako oficer rezerwista w stopniu podporucznika, w lipcu 1939 roku. Uczestniczył w wojnie obronnej 1939 roku. W końcu września 1939 r. internowany przez wojsko radzieckie pod Zaleszczykami w województwie w końcu września 1939 roku.

Jego żona Jadwiga Korczak po powrocie z wojennej tułaczki na przełomie września - października, zamieszkała przy rodzinie na Pustkowie-Południe koło Ostrzeszowa. Tutaj otrzymała kartę pocztową za pośrednictwem Czerwonego Krzyża z informacją, że mąż jej przebywa w Starobielsku.

W listopadzie 1939 r. Jadwiga Korczak wraz z rodziną została wywieziona do Generalnej Guberni, do miejscowości Kuflew gmina Mrozy, w woj. warszawskim. Tam otrzymała wiadomość, że mąż jej zmienił miejsce pobytu /dotychczas nieznane/.

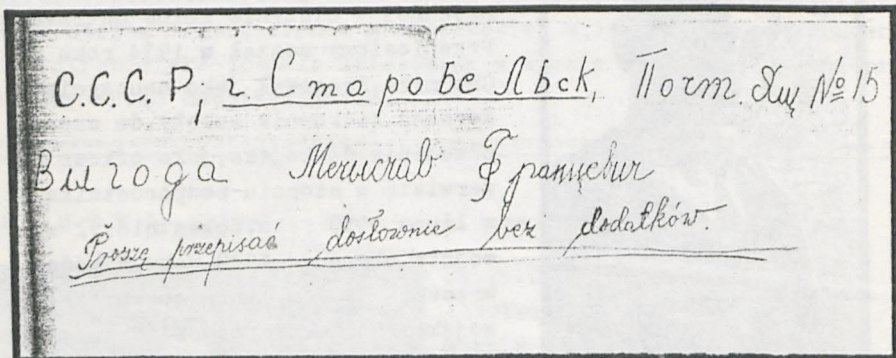
Żona podporucznika Józefa Korczaka została aresztowana przez gestapo i wywieziona do obozu koncentracyjnego w Świątym, w którym zmarła 29 stycznia 1944 roku.

W Y G O D A Mieczysław Antoni

Urodzony 17 grudnia 1916 roku w Ostrzeszowie. W 1939 r. mieszkaniec Ostrzeszowa - student Uniwersytetu Poznańskiego.

Rezerwista w stopniu podporucznika piechoty. Został zmobilizowany do wojska prawdopodobnie w sierpniu 1939 r. Uczestniczył w wojnie obronnej 1939 roku. Internowany przez wojsko radzieckie na wschodnich terenach Polski. Przebywał w łagrze w Starobielsku.

O jego pobycie w Starobielsku świadczy zachowana część listu przesłanego do rodziny w Ostrzeszowie, w którym zwraca uwagę, aby adresować do niego korespondencję w języku rosyjskim i podał wzór adresu, którego poniżej w kserokopii podaję :

Ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Ostrzeszowie /opracowanie p. Wiktora Łopaty.

Przekład : C.C.C.P. Starobielsk II pocz.....Nr.15
Wygodę Mieczysław Francjewicz

Uwaga : dot. słowo "Francjewicz"

W Rosji zwyczajowo po nazwisku i imieniu dodawano jeszcze określenie imienia ojca danej osoby. Stąd wniossek, że ojciec Mieczysława Wygodę miał imię Franciszek.

Drugim źródłem świadczącym o pobycie Mieczysława Wygodę w łagrze, jest zapis w wykazie ofiar Starobielska, podany w tygodniku "Zorza" Nr.5 pod pozycją 5156.

B A N A S I E W I C Z Teodor podporucznik

Urodził się 8 listopada 1899 r. w Sulmierzycach. W wieku 20 lat zaciągnął się w szeregi sulmierzyckiej kompanii podczas Powstania Wielkopolskiego. Od 25 lutego 1919 r. wszedł w skład szwadronu kulomiotów 16 pułku Ułanów Poznańskich, przemianowanego na 1 Pułk Ułanów Wielkopolskich. Razem z pułkiem brał udział w wojnie polsko-radzieckiej w 1920 r. na froncie litewsko-białoruskim.

Ukończył gimnazjum kupieckie w Ostrowie Wlkp. Przed wybuchem wojny 1939 roku, pracował w fabryce "Wagon" w Ostrowie. Na

stanowisku asesora w dziale zaopatrzenia Głównych Warsztatów PKP w Ostrowie. Znany jako świetny tenisista, był również V-ce prezesem K.S. "Ostrowia".

Jako podporucznik rezerwy został zmobilizowany do jednostki wojskowej w Kielcach, od 28 sierpnia 1939 r. Wojenne Jego losy są nieznane. Internowany przez wojsko radzieckie, przebywał w sowieckim obozie dla polskich oficerów w Kozielsku.

W grudniu 1939 r., żona Leokadia Banasiewiczowa otrzymała list od męża z Kozielska. Prosił o przesłanie ciepłych rzeczy z powodu panującego w obozie zimna. Wspomniał także, że są z nim: adwokat Henryk Witkowski w Ostrowie i adwokat Cezary Wiza z Ostrzeszowa.

Pani Banasiewiczowa w 1941 roku przeniosła się z Ostrowa do rodzinnego Ostrzeszowa.

Podporucznik Teodor Banasiewicz został zamordowany przez oprawców NKWD w Katyniu, wiosną 1940 r. Jego nazwisko figuruje na opracowanej przez Adama Moszyńskiego "Liście katyńskiej" w 1949 r. a wydanej w Londynie 1947 r.

W H O Ł D Z I E

OFIAROM KATYNIA I ŁAGRÓW STALINOWSKICH

Dnia 9 maja 1991 roku, z inicjatywy Koła Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Ostrzeszowie, oddano hołd ofiarom zbrodni katyńskiej i łagrów stalinowskich.

O godz. 16-tej w kościele farnym p.w. Najświętszej Marii Panny, odprawiona została uroczysta Msza św. za dusze pomordowanych i zmarłych, celebrowana przez ks. dziekana, proboszcza z Doruchowa, kombatanta A.K. Kazimierza Leśnika, w asyście proboszcza ostrzeszowskiej Fary ks. Stefana Szkaradkiewicza. W uroczystościach uczestniczyli kombatanci, harcerze, uczniowie szkół i mieszkańcy miasta Ostrzeszowa.

Po mszy św. pochód ruszył na cmentarz katolicki, na którym w kwaterze żołnierzy września 1939 roku, jeńców wojennych i więźniów obozów koncentracyjnych, odsłonięto i poświęcono symboliczny nagrobek w hołdzie ofiarom Katynia i łagrów stalinowskich - fundowany z dobrowolnych składek ostrzeszowskich kombatantów.

Nad symboliczną mogiłą, słowo okolicznościowe wygłosił Wacław Mickiewicz, kombatant A.K. i członek Związku Sybiraków. Aktu odsłonięcia dokonała pani Maria Szymanek-Banasiewicz, córka zamordowanego w Katyniu podporucznika Teodora Banasiewicza.

W tym samym dniu i czasie, pod pomnikiem harcerskim przy ulicy Zamkowej, w miejscu gdzie znajduje się urna z ziemią pobraną w Katyniu i przywiezioną przez panią Marię Szymanek, złożono kwiaty.

Pani Maria Szymenek - Benasiewicz dokonała aktu odsłonięcia symbolicznego nagrobku, złożyła na nim kwiaty

Płyta z napisem
na nagrobku

F A B R O W S K I Zygmunt

Urodzony w 1893 roku w Ostrzeszowie. Z wykształcenia inżynier. Jako oficer brał udział w wojnie obronnej 1939 roku. Internowany przez wojsko radzieckie, został osadzony w łagrze w Kozielsku, gdzie prawdopodobnie został zamordowany.

O pobycie Zygmunta Fabrowskiego w Kozielsku potwierdza następujący fakt : w 1942 roku, u matki inżyniera Zygmunta Fabrowskiego zamieszkałej w Ostrzeszowie, Marii Fabrowskiej, zgłosiło się dwóch mężczyzn, uciekinierów z Kozielska w 1940 roku, przekazując od syna różaniec, którego prosił doręczyć swej matce w przypadku udanej ucieczki. Sam Zygmunt nie próbował ucieczki będąc chorym - zdał się na łaskę losu. Według przekazanej informacji, syn nie chciał zdjąć munduru wojskowego. Zginął w 1940 roku.

Powyższy zapis dokonałem na podstawie karty informacyjnej opracowanej przez p. Wiktora Łopatę /ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Ostrzeszowie/, na podstawie przekazu p. Janiny Fabrowskiej zamieszkałej w Ostrzeszowie przy ulicy Kwiatowej.

=====

O G R O D O W I C Z Jan

Urodzony 21 grudnia 1889 roku. W okresie międzywojennym był policjantem posterunku w Ostrzeszowie w stopniu starszego posterunkowego policji. Zamieszkiwał przy ulicy św. Mikołaja nr. 44.

Krótko przed wybuchem drugiej wojny światowej został powołany do służby w Opatowie pow. Kępno. Miał trzech synów - Adama, Wacława i Kazimierza, oraz córkę Teresę.

Brał udział w wojnie obronnej 1939 roku. Na wschodnich terenach Polski został internowany przez wojsko radzieckie i osadzony w łagrze w Kozielsku /lub Starobielsku - brak ścisłej potwierdzonej informacji/. Według przekazu już nieżyjącego syna p. Adama Ogrodowicza, w okresie powojennym dyrektora Zespołu Szkół Rolniczych w Ostrzeszowie, ojciec Jan Ogrodowicz w początku okupacji przesłał list do rodziny w Ostrzeszowie. Brak jest jakiegokolwiek informacji o jego dalszych losach. Istnieje domniemanie, że zginął w łagrze stalinowskim, dzieląc los pomordowanych tam polskich policjantów. Jest wymieniony na liście strat zamieszcz-

nej w Tygodniku "Zorza" w numerze 35-tym pod pozycją 2564.

=====

N I E S O B S K I Władysław

Urodzony 16 czerwca 1894 roku w Marydołach koło Ostrzeszowa, zamieszkały w Ostrzeszowie. Syn Walentego Niesobskiego i Józefy z domu Kowalczyk. Żonaty z Marią Niesobską.

Starszy strażnik graniczny w Korpusie Ochrony Pogranicza. Uczestnik wojny obronnej 1939 roku. Istnieje prawdopodobieństwo, że został internowany przez wojsko radzieckie. Uznany za zmarłego w miejscu nieustalonym. Na podstawie postanowienia Sądu Grodzkiego w Ostrzeszowie z dnia 2 lipca 1947 roku Nr. IV 49/47, został uznany za zmarłego w dniu 21 grudnia 1946 roku.

=====

T R O S Z C Z Y Ń S K I Maksymilian

Urodzony 3 października 1903 roku w Małowie pow. Śrem. Zamieszkały w 1939 roku w Ostrzeszowie. Syn Ignacego Troszczyńskiego i Franciszki z domu Majorczyk. Żonaty z Władysławą z domu Stempniewicz zamieszkałą w Ostrzeszowie przy ul. Warszawskiej nr. 61.

Został powołany do wojska w 1939 roku jako żołnierz Korpusu Ochrony Pogranicza. Uznany za zmarłego na mocy postanowienia Sądu Grodzkiego w Ostrzeszowie z dnia 23 września 1947 roku Nr. IV Zg. 7/47. Miejsce zgonu nieustalone. Istnieje domniemanie, że podzielił los zamordowanych żołnierzy KOP-u w Katyniu. Za datę zgonu przyjęto datę rocznicy zakończenia drugiej wojny światowej- dzień 9 maja 1945 roku.

=====

M U T M A N Karol

Urodzony 28 lutego 1909 roku w Turze. W 1939 roku zamieszkały w Turze k/Ostrzeszowa. Syn Gustawa i Pauliny z domu Kałuża. Żonaty z Frydą Mutman.

Na podstawie postanowienia Sądu Grodzkiego w Ostrzeszowie

z dnia 8 maja 1957 roku Nr.206/57, został uznany za zmarłego w dniu 18 grudnia 1944 roku w Nasielsku - ZSRR. Rodzina zmarłego Karola Mutmanna, jak wynika z postanowienia sądu, przedłożyła dowody dotyczące zgonu w Nasielsku w Związku Radzieckim.

Powyższy zapis dokonałem na podstawie wypisu z akt Urzędu Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie /wypis z 1994 roku/.

=====

J A N E L T Bronisław

Urodzony 13 września 1911 roku w Doruchowie. Zamieszkały w 1939 roku w Ostrzeszowie przy ulicy Ogrodowej /obecnie Daszyńskiego/. Syn Jana Janelta i Franciszki z domu Korzycka. Żonaty z Zofią Janelt z domu Wilk. Z zawodu ceramik. Zmobilizowany do wojska w sierpniu 1939 roku, uczestniczył w wojnie obronnej 1939 roku.

Został internowany przez wojsko radzieckie w Stanisławowie i zesłany do obozu pracy w kamieniołomach przy tłuczeniu kamieni w kolumnie budowy dróg, w pierw w Stanisławowie, potem w Równym. Tam z powodu wycieńczenia i niedożywienia ciężko zachorował na nerki i płuca.

Kiedy na terenie ZSRR formowano Wojsko Polskie przez gen. Władysława Andersa - zgłosił się do wojska. W Tocku powierzono mu funkcję dowódcy plutonu łączności. Szybko postępująca choroba płuc nabyta w stalinowskich łagrach spowodowała jego śmierć dnia 12 grudnia 1941 roku w Tocku, gdzie został pochowany.

Powyższy opis opracowałem na podstawie wywiadu przeprowadzonego w dniu 19 września 1995 r. z bratem Edmundem Janeltem, zamieszkałym w Ostrzeszowie przy ul. Zamkowej nr.13, oraz na podstawie wypisu aktu zgonu sporządzonego w Urzędzie Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie pod asygnatą Nr.56/1947/1 według postanowienia Sądu Grodzkiego w Ostrzeszowie z dnia 4 czerwca 1947 roku Nr.IV Zg.55/47.

TRAGEDII CIĄG DALSZY

Nie tylko w czasie napaści Związku Radzieckiego na Polskę we wrześniu 1939 roku, ostrzeszowiaczy byli zesłani do stalinowskich łagrów. Ramię nienawiści w stosunku do Polaków podejrzanych o klasową wrogość do komunistycznej doktryny, przedłużyło się również do okresu powojennego. Organ wykonawczy spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa ZSRR /NKWD/ działał na terenach oswobodzonych w Polsce przez wojska radzieckie. Przy współpracy z ustanowionymi radzieckimi komendanturami gmin i miast na terenach wyzwolonych spod hitlerowskiej okupacji - jako tymczasowej władzy politycznej w naszym kraju w czasie jeszcze trwającej wojny - NKWD stosowało nadal represje wobec polskich obywateli. Szczególnie odnosiło się to do ludzi, którzy zostali wskazani za przynależność do narodu niemieckiego tzw. "Volksdeutsche".

Takie tragiczne wydarzenie nie ominęło Ostrzeszowa. Otóż - panowie Sylwester Snel i Ignacy Rozmarynowski, którzy za wiedzą i namową działającego w czasie okupacji Ruchu Oporu /A.K./ na naszym terenie, podpisali niemiecką Volkslistę po to, by przetrwać oraz pomagać Polakom. Aresztowani przez Urząd Bezpieczeństwa z Kępna, przekazani do NKWD zostali wywiezieni do stalinowskich łagrów w styczniu 1945 roku, skąd już nie powrócili do Ostrzeszowa.

S N E L A Sylwester

Urodzony 25 listopada 1893 roku w Ostrzeszowie, syn Tomasza i Walentyny z domu Stanikowska. Żonaty był z Joanną z domu Lorek. Z zawodu kupiec. W okresie przed wybuchem drugiej wojny światowej, właściciel hurtowni i sklepu detalicznego towarów kolonialnych i spożywczych w Ostrzeszowie przy ulicy Sienkiewicza nr. 11.

Na sugestię działającego Ruchu Oporu w Ostrzeszowie, podpisał Volkslistę, by przetrwać czas okupacji prowadząc handel artykułami spożywczymi. Z narażeniem wobec Niemców pomagał rodzinom Polaków w zakupie artykułów spożywczych bez obowiązujących kart żywnościowych. Szczególnie matkom z dziećmi wywiezionych

ojców do obozów koncentracyjnych. Również żonom ostrzeszowskich oficerów polskich więzionych w niemieckich oflagach, które przesyłały swym mężom do obozów jenieckich paczki żywnościowe.

Niewinnie wskazany przez złośliwych ludzi, został aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa z Kępna i przekazany do NKWD na wywóz do obozu w Związku Radzieckim.

Według postanowienie Sądu Powiatowego w Kępnie z dnia 6 lipca 1954 roku Nr. 333/54 - został uznany za zmarłego w dniu 20 czerwca 1945 roku w Wołoszyłowgradzie w ZSRR / Rejestr Urzędu Stanu Cwilnego w Ostrzeszowie pod klauzulą 56/1954/1/.

ROZMARYNOWSKI Ignacy

Znany na terenie Ostrzeszowa w okresie międzywojennym działacz ruchu kulturalnego i oświatowego. Posiadał wyższe studia pedagogiczne i muzyczne. Był nauczycielem w Seminarium Nauczycielskim w Ostrzeszowie, jako wykładowca muzyki i śpiewu. Dyrygował chórmi: w Seminarium Nauczycielskim, Chórem Męskim "Dzwon" oraz Chórem Mieszanym "Moniuszko". W latach dwudziestych prowadził Koło Muzyczne w mieście. Przy Seminarium Nauczycielskim zorganizował i prowadził orkiestrę smyczkową. W mieście zorganizował i prowadził Koło Muzyczne. Był członkiem Zarządu Związku Kół Śpiewaczych w Wielkopolsce na Okręg VII. Redagował czasopismo "Nowiny śpiewacze" dla południowej Wielkopolski. Przed wybuchem drugiej wojny światowej prowadził własną księgarnię i sprzedaż artykułów szkolnych, biurowych i muzycznych przy obecnej ulicy gen. Sikorskiego.

Po wyzwoleniu Ostrzeszowa, pod zarzutem podpisania "Volkslisty" i jako niebezpieczny intelektualista, został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa w Kępnie i przekazany do NKWD. Wywieziny razem z Sylwestrem Snelą do łagru stalinowskiego w ZSRR, skąd już do Ostrzeszowa nie powrócił. Istnieje domniemanie, że zmarł w Wołoszyłowgradzie, nie wiadomo w którym czasie, dzieląc los razem z Sylwestrem Snelą.

Po wyzwoleniu Ostrzeszowa, pod zarzutem podpisania "Volkslisty" i jako niebezpieczny intelektualista, został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa w Kępnie i przekazany do NKWD. Wywieziny razem z Sylwestrem Snelą do łagru stalinowskiego w ZSRR, skąd już do Ostrzeszowa nie powrócił. Istnieje domniemanie, że zmarł w Wołoszyłowgradzie, nie wiadomo w którym czasie, dzieląc los razem z Sylwestrem Snelą.

SZCZĘŚLIWIE UNIKNĘLI ŚMIERCI

Żołnierzom września 1939 roku, broniącym Polski przed najeźdem Niemiec - ZSSR wbiło nóż w plecy. Zostali licznie internowani przez wojsko radzieckie na wschodnich kresach Polski, w drugiej połowie września. Taki los spotkał również ostrzeszowskiów, żołnierzy zmobilizowanych i grupę ochotników-harcerzy, którzy kampanię wrześniową przeszli na szlaku bojowym Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej. Byli to :

żołnierze - Adamski.....

Kurka Jan

Organiściak Tomasz

Szczepański Michał

harcerze - Graf Władysław

Sobczak Wacław

Więcek Henryk

Wiza Janusz

Internowanym i więzionym w łagrach w Ostaszkowie dopisało szczęście uniknięcia śmierci. Wywiezieni do łagru w Ostaszkowie, na mocy porozumienia Niemców z władzami ZSRR, byli wymienieni jako jeńcy wojenni. Władze radzieckie wymieniły jeńców polskich pochodzących z terenów zajętych przez Niemców, na jeńców polskich zabranych przez Niemców pochodzących z terenów okupowanych przez ZSSR.

Władysławowi Grafiowi i Januszowi Wizie udało się zbiec z transportu do Ostaszkowa, jeszcze w Brześciu nad Bugiem, po trzech dniach po internowaniu. W przebraniu w cywilne ubrania, szczęśliwie powrócili do Ostrzeszowa w końcu października 1939 roku.

W tej części mojego zapisu, opiszę sylwetki wyżej wymienionych osób na tyle, ile mogłem o nich zebrać materiałów źródłowych.

=====

A D A M S K I

Brak bliższych danych personalnych. W 1939 roku mieszkaniec Ostrzeszowa, zmobilizowany do wojska, uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 roku. Na terenach wschodniej Polski został internowany przez wojsko radzieckie i zesłany do łagru w Ostaszkowie.

W grudniu 1939 roku został przekazany Niemcom na mocy porozu-

mienia z władzami ZSRR, w ramach wymiany polskich jeńców wojennych. Brak szczegółowych danych o jego dalszych losach w czasie hitlerowskiej okupacji.

Powyższy zapis sporządziłem na podstawie przeprowadzonego wawiedu z p. Wacławem Sobczakiem, z którym przebywał w Ostaszkowie p. Adamski i razem tym samym transportem uczestniczyli w akcji wymiany jeńców.

K U R K A Jan

Brak bliższych danych personalnych. Do 1939 roku, do wybuchu wojny, mieszkał w Ostrzeszowie i pracował w prywatnym młynie pana Rosse-Klein. Zmobilizowany do wojska polskiego, brał udział w wojnie obronnej września 1939 roku. Został internowany przez wojsko radzieckie w okolicy Pińska i zesłany do łagru stalinowskiego w Ostaszkowie. Tkwił w nurcie prześladowań ze strony radzieckiego okupanta, razem z innymi ostrzeszowianami. Szczęśliwy los mieszkańca Wielkopolski sprawił, że trafił do transportu wymiany jeńców polskich. O jego dalszych losach - polskiego jeńce wojennego, nie uzyskałem bliższych informacji.

Niniejszy zapis mogłem dokonać na podstawie informacji od pana Wacława Sobszaka, który przebywał razem z p. Janem Kurką w Ostaszkowie i podczas transportu do Niemiec aż do obozu jenieckiego.

O R G A N I Z C I A K Tomasz

Urodzony 3 grudnia 1899 roku w Doruchowie, syn Franciszka i Józefy z domu Jeziorna. Ukończył 7 klas Szkoły Powszechnej i kurs Szkoły Handlowej w Ostrowie Wlkp.

Uczestnik walk powstańczych na południowym odcinku Wielkopolski w 1919 roku. Brał udział w wojnie polsko-radzieckiej w 1920 roku. Po przestrzale lewej ręki,

został inwalidą wojennym / zeszywnienie lewego łokcia /. 20 lipca 1920 roku był mianowany do stopnia plutonowego.

Do 1939 roku pracował w charakterze pracownika umysłowego w Sądzie Grodzkim w Ostrzeszowie.

W sierpniu 1939 roku został zmobilizowany do Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej w Ostrzeszowie. Powierzono mu funkcję pisarza batalionowego. Brał udział w wojnie obronnej września 1939 roku na szlaku bojowym OBON. Został internowany przez wojsko radzieckie w okolicach Pińska. Był zesłany do łagru stalinowskiego w Ostaszkowie. Dlatego, że pochodził z Wielkopolski, trafił do grupy skierowanych na wymianę polskich jeńców wojennych między Niemcami i ZSRR.

Znając biegle język niemiecki, w czasie transportu podczas postoju w Rembertowie spowodował, że ciężko chory Henryk Więcek został wypisany z transportu i przekazany przez Niemców do Szpitala Maltańskiego w Warszawie. Plutonowy Tomasz Organiściak trafił do obozu jenieckiego.

Po zakończeniu wojny, szczęśliwie powrócił do Ostrzeszowa i podjął pracę w ostrzeszowskim sądzie.

W 1950 roku zorganizował Spółdzielnię Inwalidów "Pomoc" w Ostrzeszowie i był jej prezesem, założycielem do 1960 roku.

Powyższy zapis mogłem sporządzić dzięki informacji otrzymanej od p. Wacława Sobczaka i z własnej autopsji.

S O B C Z A K Wacław

Urodzony 12 grudnia 1922 roku w Ostrzeszowie. W 1939 roku uczeń gimnazjum Ks.ks. Salezjanów w Ostrzeszowie. Jako harcerz - ochotnik brał udział w wojnie obronnej 1939 roku na szlaku bojowym Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej. 21 września 1939 r. został internowany przez wojsko radzieckie w Pińsku i wywieziony do łagru w Ostaszkowie.

W pierwszych dniach grudnia 1939 r. na mocy

porozumienia Niemców z ZSRR - został szczęśliwie wyznaczony do wymiany jeńców polskich, jako pochodzący z terenu Wielkopolski. Przez Brześć nad Bugiem - Terespol - Małaszewice - Warszawę, został wywieziony do obozu jenieckiego w Stargardzie. Następnie do Stalagu w Neubrandenburg. Wiosną 1940 r. przewieziony do Stalagu w Gross Born. W kwietniu 1940 r. został wysłany na przymusowe prace do Postelwitz "Kreis Ols Niederschlesien", jako wpierw robotnik rolny, później w gorzelni, fabryce płatków ziemniaczanych, oraz jako kierowca ciągnika.

W końcu stycznia 1945 r. został wyzwolony przez żołnierzy Armii Radzieckiej - po ponad pięcioletniej tułaczce powrócił szczęśliwie do Ostrzeszowa.

O pobycie w Łagrze w Ostaszku, poniżej podaję wypis z wspomnień osobiście przez niego spisanych, które udostępnił mi podczas pisania tego zeszytu :

".....W czasie wkraczania Armii Czerwonej do Pińska, naszym schronieniem był klasztor O.O. Jezuitów. Klasztor kilka godzin był przez wkraczające wojsko ostrzeliwany. Jedno ze skrzydeł klasztoru zapaliło się, a główna wieża klasztorna została przez ciężką artylerię kompletnie zniszczona. Następnego dnia wychodząc z klasztoru, pojedynczo, byliśmy rewidowani zdając broń. Odbierano nam zegarki, osobiste pamiątki rodzinne, obrączki ślubne, pierścionki itp. Poprowadzono nas na ulicę Marszałka Józefa Piłsudskiego. Wśród kilkuset jeńców, znaleźli się również żołnierze z naszej kompanii Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej, m.in. druhowie /harcerze/ : Henryk Więcek, Bruno Głogowski, Henryk Żak i inni. Polacy z Pińska donosili nam na ulicę, żywność i owoce. Natomiast wielką wrogość okazywali nam żołnierzom Wojska Polskiego, ludność ukraińska i żydowska. Po kilkunastu godzinach przebywania pod gołym niebem /noce były bardzo zimne/, wywieziono nas w bydłowych wagonach na wschód. W wagonach panowała niesamowita atmosfera. Byliśmy stłoczeni jeden przy drugim na stojąco. Jechaliśmy bez żywności, tylko na niektórych stacjach podano nam wodę do picia. Każdy, co tylko miał w zapsie żywności, zdążył skosztować przez kilka dni tej niesamowitej podróży. Pamiętam, że miałem w kieszeniach bardzo zesuszony okruszek chleba, które oszczędnie konsumowałem i to uratowało mi życie.

W dzień moich imienin /Wacława/ 28 września dojechaliśmy do stacji końcowej Ostaszków, nad jeziorem Seliger. - początek Wołgi.

Do obozu położonego na wyspie dowożono polskich jeńców wojennych statkami lub barkami. Ulokowano nas w starych zabudowaniach klasztoru prawosławnego. Wśród jeńców przeważali oficerowie, policjanci, żołnierze Korpusu Ochrony Pogranicza /KOP/ i służby więziennej, podoficerowie i żołnierze.

Parę słów o warunkach obozowych :

straszne warunki sanitarne - beznadziejne wyżywienie. Codziennie zupy z głów i ogonów rybich, do picia woda. Bardzo skromne racje chleba. W każdym pomieszczeniu około 150 osób. Spaliśmy na drewnianych pryzkach pięciopiętrowych. Odbywały się bardzo częste rewizje i kontrole pomieszczeń, w których przebywaliśmy. Do najbardziej wyczerpujących fizycznie i psychicznie były częste nocne przeszukiwania jeńców. Najgorzej traktowani byli oficerowie, którzy musieli zamieszkać w namiotach. Październikowe i listopadowe dni i noce były bardzo mroźne.

Ochotników wojskowych traktowano surowo na równi z oficerami. Dlatego postanowiłem nie ujawniać udziału w wojnie obronnej 1939 roku jako ochotnik w wieku siedemnastu lat. Mimo młodego wieku, byłem fizycznie silnie zbudowany i mogłem podać mój rok urodzenia o dwa lata wcześniej, tj. 1920. W czasie przesłuchań uparcie zeznawałem według jednego schematu, że jestem z czynnej służby wojskowej w 60 Pułku Piechoty w Ostrowie Wlkp.

Po nocnych przesłuchaniach wyświetlano nam propagandowe filmy o treści politycznej i o wodzu rewolucji październikowej Leninie. Naszą tragedię pogłębiał fakt, że codzienne mycie odbywało się na brzegu jeziora Seliger w zimnej lodowatej wodzie, kiedy trzeba było kruszyć lód. Brak warunków higienicznych spowodował, że wśród jeńców szerzył się tyfus. Codziennie kilkadziesiąt żołnierzy umierało na tą groźną i zaraźliwą chorobę.

W początkach grudnia 1939 roku na mocy porozumienia pomiędzy Niemcami i ZSRR nastąpiła wymiana jeńców wojennych - Polaków. Znalazłem się w grupie przeznaczonych do wymiany. Załadowano nas do bydłowych wagonów i w okropnych, wprost nieludzkich warunkach dowieziono nas do Brześcia nad Bugiem. Jeńców pochodzących z terenów okupowanych przez Niemców nieszo na lotnisko w Terespolu - Małaszewicze. Tam przy znacznych opadach śniegu i minusowej temperaturze, czekaliśmy pod gołym niebem na wagony. Tylko dzięki paleniu ognisk udało się nam przetrwać /nie wszystkim/ i przeżyć chłód i głód.

.....Przejeżdżając przez Warszawę, w czasie kilkunastogodzinnego postoju spotkaliśmy się z spontaniczną życzliwością i gościnnością ze strony organizacji PCK i cywilnej ludności stolicy. Wręczano nam paczki żywnościowe, ciepłe napoje i odzież. Stamtąd napisałem parę słów do rodziców w Ostrzeszowie, a dobrzy ludzie zakopertowali i zadresowali do "Warthegau". Ta pierwsza wiadomość przesłana do moich rodziców w Ostrzeszowie dotarła w styczniu 1940 roku....."

Od autora :

Wspomnienia p. Wacława Sobczaka, dzisiaj już jedyne żyjącego świadka tamtych dni, mieszkańca naszego miasta, przekazałem w dość obszernej relacji dlatego, że informują o warunkach i traktowaniu przez władze radzieckie polskich jeńców wojennych, przebywających w jednym z stalinowskich łagrów - Ostaszkowie.

=====

S Z C Z E P A N S K I Michał

Brak szczegółowych danych personalnych. Wiadomo tylko, że w okresie przedwojennym był członkiem Zrzeszenia Kupców w Ostrzeszowie i prowadził obwoźny handel straganowy, na okolicznych targach, jarmarkach i odpustach. Był żołnierzem września 1939 roku zmobilizowany do Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej. Walczył na szlaku bojowym OBON-u. Został internowany przez wojsko radzieckie w okolicach Pińska i zesłany do łagru stalinowskiego w Ostaszkowie. Dzielił los z ostrzeszowiakami - żołnierzy ostrzeszowskiego batalionu: Adamskiego, Organiściaka, Wacława Sobczaka i Henryka Więcka. Tak jak oni - był przekazany władzom niemieckim w ramach wymiany polskich jeńców wojennych, w grudniu 1939 roku.

Ten krótki zapis mogłem napisać na podstawie otrzymanych informacji od p. Wacława Sobczaka - współtowarzysza zdarzeń w łagrze w Ostaszkowie i w drodze do obozu jenieckiego w Niemczech.

=====

W I Ę C E K Henryk

Urodzony 8 lutego 1922 roku w Kobylej Górze. W 1939 roku mieszkał w Ostrzeszowie - uczeń czwartej klasy gimnazjum. Drużynowy 14-tej Drużyny Harcerskiej Pozaszkolnej w Ostrzeszowie. Inspiraator powołania ochotników-harcerczy do Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej w Ostrzeszowie. Żołnierz wojny obronnej września 1939 roku, na bojowym szlaku OBON-u.

Około 15 września 1939 r. dostał się do Pińska. Tam przydzielono go do kompanii złożonej z żołnierzcy Batalionów Obrony Narodowej z Ostrzeszowa, Kępna i Łodzi, pod dowództwem por. Łuczywko. Do zadań kompanii należało utrzymanie ładu i porządku w mieście z tego powodu, że żydowsccy, białoruscy i ukraińscy cywile wszczynali rebelię i grabili polskie mienie.

Został internowany przez żołnierzcy radzieckich w dniu 21 września 1939 roku i zesłany do łagru w Ostaszkowie, gdzie przebywał do końca listopada 1939 r. Na początku grudnia tegoż roku trafił do grupy polskich jeńców wojennych zamieszkałych na terenach okupowanych przez Niemców. Wywieziony do Brześcia n/Bugiem. W czasie dalszego transportu kilka dni przebywał pod gołym niebem w zgrupowaniu jeńców w Małaszewicach. Tam ciężko zachorował z powodu obfitych opadów śniegu i mrozów. Dzięki staraniom współtowarzyszy z Ostrzeszowa, a szczególnie plutonowego Tomasza Organiściaka znającego biegle język niemiecki, został skierowany do grupy rannych jeńców wojennych. Odtąd przebywał w zniszczonym przez działania wojenne budynku dworcowym w Terespolu.

W czasie transportu do Stalagu w Niemczech, w ciężkim stanie zdrowia, został oddalony z transportu na stacji kolejowej w Rembertowie. Przebywał w szpitalu Maltańskim w Warszawie. Po wyzdrowieniu, wiosną 1941 roku został schwytyany przez Niemców w łapance i wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec w okolice Stralsundu do wsi

Deyelsdorf. Pracował jako robotnik rolny do końca wojny. Na przedstawionym zdjęciu - Henryk Więcek z przyszytym na marynarce znakiem "P". Fotokserokopia zdjęcia przesłanego z Deyelsdorfu w 1942 roku do Władysława Grafa w Ostrzeszowie.

Informację powyższą zaczerpnąłem z kopii zeznania świadka Wacława Sobczaka, jako wprowadzającego Henryka Więcka na członka Związku Bojowników o Wolność i Demokrację Koło w Poznaniu. Kopia w posiadaniu W. Sobczaka/.

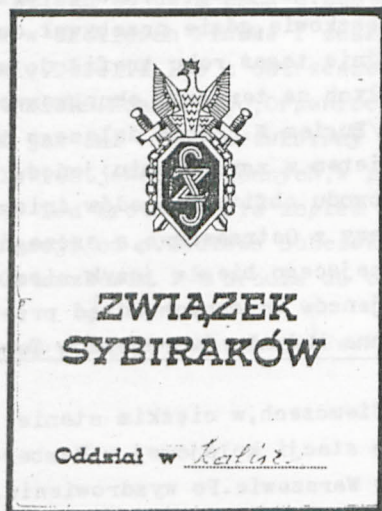
Polscy więźniowie łagrów, więzień i obozów pracy w okresie drugiej wojny światowej - więzieni i zsyłani przez radzieckiego okupanta, są zrzeszeni w Związku Sybiraków.

Struktura organizacyjna Związku : Zarząd Główny w Warszawie
Zarządy Wojewódzkie w województwach

Zarządy Rejonowe

Ostrzeszów podlega Zarządowi Rejonowemu w Sycowie, który obejmuje tereny : Kępno, Ostrzeszów, Syców i Wieruszów.

Poniżej kserokopia legitymacji członkowskiej Związku Sybiraków, z wizerunkiem odznaki organizacyjnej :

Oddzielną dwuosobową grupą, którzy również otarli się o cień śmierci ze strony radzieckiego okupanta w czasie najazdu 17 września 1939 r. przez wojska radzieckie na Polskę, byli młodzi ostrzeszowiaczy - Władysław Graf i Janusz Wiza. Ochotniczo wstąpili do Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej w Ostrzeszowie i przeszli żołnierzami ostrzeszowskimi bojowy szlak w wojnie obronnej 1939 roku. Po internowaniu przez wojsko radzieckie w ostatnim dniu września w Brześciu n/Bugiem, po trzech dniach, zbiegiem szczęśliwej okoliczności udało im się zbiec z transportu do Ostaszkowa.

G R A F Władysław

Urodzony 25 maja 1923 r. w Ostrzeszowie - w 1939 r. ukończył trzecią klasę gimnazjum Ks. Ks. Salezjanów w Ostrzeszowie. Z inicjatywy drużynowego 14-tej Pozaszkolnej Drużyny Harcerskiej dh-a Henryka Więka, wstąpił ochotniczo do Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej w Ostrzeszowie. Otrzymał przydział służby wojskowej w związku 2 Kompanii Grabowsko, Doruchowskiej stacjonującej w sierpniu 1939 r. w osadzie Taborek pod wzgórzem Bałczyń. Od 1 września 1939 r. przeszedł szlak bojowy razem z żołnierzami ostrzeszowskiego batalionu do Warszawy. Tam po niemieckim nalocie bombowym i rozbiciu resztek 2 Kompanii OBON-u, przyłączył się do ochotniczej grupy warszawskich harcerzy przy wojskowym oddziale sanitarnym. Razem z nimi dotarł do Równego. W Koszarach w Kowlu spotkał kolegę - ochotnika z PW /Przysposobienie Wojskowe/ z Ostrzeszowa, Janusza Wizę. Odtąd dzielili wspólnie los dalszej wojennej tułaczki. Razem byli internowani przez wojsko radzieckie w Brześciu n/Bugiem w ostatnim dniu września.

Będąc w temacie - ostrzeszowianie w łagrach stalinowskich - poniżej przekażę moje wspomnienia z tamtych zdarzeń, które mają związek z internowaniem polskich żołnierzy na wschodzie przez ra-

dzieckie wojsko.

.....Chodząc po dziedzińcu wojskowych koszar w Kowlu, usłyszałem wołanie : "Władek ! Władek !" - to o dwa lata starszy niż ja, Janusz Wiza z Ostrzeszowa zauważył mnie siedząc na wojskowym wozie taboru zaopatrzenia, załadowanego skrzyniami grodzieńskiej machorki. Radosnego powitania nie było końca, bo po długim czasie wreszcie ktoś z Ostrzeszowa, z mojego miasta.

Dowódca zgrupowania żołnierzy w koszarach w Kowlu, zarządził wyjazd pociągiem towarowym do granicy z Rumunią. Po ujechaniu kilkudziesięciu kilometrów okazało się, że dalsza podróż jest niemożliwa, bowiem zostały uszkodzone mosty kolejowe przez oddziały grasujących już band żydowskich i ukraińskich. W tej sytuacji zarządzono jazdę powrotną w kierunku północnym. Jazda była bardzo utrudniona przez zajęte tory kolejowe kilkoma pociągami. Posuwaliśmy się po kilkadziesiąt, a nawet po kilkanaście kilometrów na dobę. Po kilku dniach, zziębnięci i głodni dojechaliśmy pod Brześć n/Bugiem.W ostatnim dniu września, a może w pierwszych dniach października / dnia nie pamiętam/, pociąg na długo zatrzymał się. Wczesnym rankiem, kiedy jeszcze było szaro na dworze, zostaliśmy zbudzeni nawoływaniem : "kto umundurowany i z bronią, wychodzić i stawić się u czoła pociągu". Wyszliśmy z wagonów. Po obu stronach kolejowego toru stały radzieckie czołgi i oświetlały pociąg. We włazach czołgów - radzieccy żołnierze z wymierzonymi ku nam karabinami. Na wysokości lokomotywy kazano nam składać na stos karabiny i wszelką posiadaną broń i amunicję. Potem rewizja osobista, podczas której nie obyło się bez zabierania zegarków, obrączek ślubnych i pierścionków oraz cenniejszych przedmiotów osobistego użytku..... Pod konwojem żołnierzy doprowadzono nas nad brzeg rzeki Muchawiec /dopłyn do Bugu przy samym Brześciu. Na przeciwległym brzegu rozmieszczono stanowiska karabinów maszynowych na wózkach /taczanki/ wycelowanych w nasz kierunek. Przeprowadzono nas wpław przez szerokie na kilkadziesiąt metrów rozlewisko Muchawca. Rozebrani do naga, przytrzymując rzeczy nad głowami, po pas lub po pachy w wodzie, przeszliśmy powoli rzekę, szczękając zębami z zimna. Potem ubieranie się bez wycierania i ustawienie w kolumnę marszową, otoczoną radzieckimi żołnierzami, trzymającymi karabiny gotowe do strzału. Doprowadzono nas do Brześcia i osadzono w dużym gmachu sądu.....

Atmosfera pełna obaw o dalszy nasz los. Polscy żołnierze znający język rosyjski przechwycili wiadomość, że mają nas transportować do obozu jenieckiego.....

Już trzy dni bez podania posiłku, nawet kawy - tylko woda w kranach wodociągu. Głód, bóle brzucha, u niektórych stany podgorączkowe i początki chorób. W nocy spanie na gołych podłogach, dobrze, że drewnianych.....

Gmach sądu od podwórza, po którym można było chodzić, otoczony był drewnianym płotem. Przy furtce stał żołnierz z karabinem. Będąc na tym podwórku z Januszem Wizą, zauważyliśmy, że żołnierz zszedł z posterunku /widocznie "z potrzebą"/. Nacisnęliśmy klamkę furtki, otworzyła się i kilkunastu nas pojedynczo opuściliśmy teren internowania - poszliśmy "w miasto".

W tym miejscu trzeba poinformować, że wtedy w samym Brześciu pojedynczych polskich żołnierzy umundurowanych jeszcze nie zatrzymywano. Internowano zgrupowania żołnierzy. Tak to, szczęśliwym trafem bez szczególnego niebezpieczeństwa udało nam się zbiec z przygotowywanego transportu w głąb ZSRR.....

Następne trzy dni przebywaliśmy w Brześciu, korzystając z szczególnej pomocy polskiej ludności. Po raz pierwszy od pięciu tygodni mogliśmy się przyzwolicie umyć, wyprać bieliznę, a przede wszystkim napełnić nasze puste żołądki do syta. Co za rozkosz - wyspać się w normalnym łóżku w czystej pościeli - poprostu raj na ziemi !.....

Ponaglani tęsknotą za domem, za Ostrzeszowem, po trzech dniach pobytu w szczęśliwym dla nas Brześciu, pieszo ruszyliśmy na zachód. Jeszcze w tym samym dniu, po raz drugi uniknęliśmy internowania. Już kilka kilometrów za Brześciem, idąc drogą otoczoną lasami, usłyszeliśmy, że ktoś gra na harmonii. Daleko z zakrętu drogi wyłoniła się duża kolumna polskich jeńców wojennych, konwojowanych przez uzbrojonych radzieckich żołnierzy. Na przedzie kolumny, na koniu siedział żołnierz i grał skoczne melodioe na guziczkowej harmonii "by biednym polskim jeńcom szło się rażniej". Umknęliśmy do lasu. Idąc przez kilka następnych godzin leśnymi duktami, natrafiliśmy na gajówkę. Życzliwy leśnik - gajowy, pomógł nam zmienić wojskowe ubrania na cywilne. Janusza przebrał w przyniszczone ubranie po sobie, o kilka numerów za duże. Ja otrzymałem po jego synie spodnie i kapotę, tylko że za małe. Głowy zamiast żołnierskimi czapkami, nakryliśmy modnymi "maciejówkami". W takim stroju "proletariackiego ludu" włączyliśmy

się ponownie do normalnego ruchu drogowego, bez obaw na internowanie. Zdarzyło się nawet, że żołnierz radziecki dał nam biedakom po kilka sucharów.

W tym miejscu muszę uzupełnić moją informację. Otóż - poza Brześciem, na każdym skrzyżowaniu dróg, stały posterunki radzieckie i zatrzymywały pojedynczych polskich żołnierzy. Formowano ich w większe grupy i w kolumnach konwojowano przez uzbrojonych, prowadząc na wschód do stacji przeznaczenia do transportu w głąb ZSRR.

Z Januszem Wizą, w końcu października doszedłem razem do Pabianic. Tutaj się rozstaliśmy. Po dwóch dniach Janusz dotarł pociągiem do Ostrzeszowa. Ja wróciłem o dwa dni później.

Post scriptum :

Moje wspomnienia przekazałem nie dlatego, że byłem w transporcie do ZSSR, a z tego transportu mogłem szczęśliwie zbiec, lecz dlatego, by poinformować, w jakich okolicznościach i sposobach internowano polskich jeńców wojennych przez władze radzieckie, zsyłanych do łagrów stalinowskich.

=====

W I Z A Janusz

Urodzony 5 lipca 1921 roku w Ostrzeszowie. W sierpniu 1939 roku, jako uczeń gimnazjalny stał się ochotniczo do Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej w Ostrzeszowie, w gronie członków Przysposobienia Wojskowego /PW/. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r. na szlaku bojowym ostrzeszowskiego batalionu. Nieznane mi są losy kampanii wrześniowej Janusza Wizego aż do momentu spotkania go w Kowlu, gdzie od tamtego czasu dzielił ze mną los dalszej wojennej tułaczki, przez internowanie przez wojsko radzieckie w Brześciu i powrót do Ostrzeszowa.

Jeszcze jedna uwaga dotycząca osoby Janusza Wizego. Otóż swoje przeżycia września 1939 roku opisał w książce pt. "Rachunek przetrwania" wydawnictwa MON w 1983 roku, napisanej przez Barbarę Wizową - żonę na podstawie jego przekazu. W treści tej książki pominął dotarcie

do Kowla i internowanie przez władze radzieckie. Sądzę, że podanie tych faktów spowodowałoby, że wówczas cenzura nie wyraziłaby zgody na druk książki publikującej stalinowskie zbrodnie na polskich jeńcach wojennych. Nie pamiętam również ustnego jego przekazania faktów, podczas wspólnego naszego wędrowania z Kowla, przez Brześć do Ostrzeszowa.

Tę lukę o Januszu Wizie, który również otarł się o śmierć w łagrach stalinowskich, szczęśliwie powrócił z wojennej tułaczki do Ostrzeszowa, lecz nie uniknął ponad pięcioletniego pobytu w obozach koncentracyjnych hitlerowskich Niemiec - mogę uzupełnić treścią tego zeszytu. Czynię to za niego, bowiem już nie dożył chwili, by mógł w tym zeszycie przekazać wywiad z nim przeprowadzony w tym temacie.

=====

Trudny to temat opisanie losów ostrzeszowian, którzy byli ofiarami stalinowskich łagrów, więzień i obozów pracy w czasie drugiej wojny światowej.

Przez dziesiątki lat ukrywano prawdę o ofiarach stalinowskiego terroru, a ujawnianie tej prawdy groziło represjami ze strony służb bezpieczeństwa PRL. Ludzie bali się i milczeli. Dopiero od kilku lat ujawniono te prawdy, otwarto nowy rozdział historii cierpień polskiego narodu doznanych ze strony ZSRR, do którego poszukuje się i wpisuje co raz to nowe tragiczne zdarzenia tamtych odległych już ponad półwiecze lat.

Niektórzy świadkowie zdarzeń poumierali nie przekazując spisanych swoich wspomnień. Tajemnice swoje zabrali do grobu. Obecnie, po tak długim czasie trudno odtworzyć szczegółową informację o losach ostrzeszowian - więźniach łagrów stalinowskich.

To dobrze, że niniejszy zeszyt poświęcam temu tematowi. Że udało mi się opisać losy 21 ostrzeszowiaków, w tym trzynastu zamorodowanych i zmarłych w łagrach, sześciu którzy byli w łagrach i dwóch, którym udało się zbiec z transportu do ZSRR. Chociaż jest to pierwszy zapis przypisany do mieszkańców Ostrzeszowa, odczuwam niedosyt wyczerpanie tematu. Zdaje sobie sprawę z tego, że nie wyszczególniłem wszystkich mieszkańców miasta i gminy Ostrzeszów żyjących przed wojną na naszej ziemi, którzy tam zginęli, lub przeżyli pobyt w łagrach

w ZSRR, z powodu trudności uzyskania wiarygodnych informacji i materiałów. Moje niezadowolenie pogłębia również fakt, że ograniczyłem się tylko do opisanie osób zamieszkujących w 1939 roku w naszym mieście i nie wyszczególniłem mieszkańców Ostrzeszowa i okolicy tzw. napływowych po zakończeniu wojny w ramach repatriacji z terenów Polski przyznanych po wojnie ZSRR. Tych proszę o zrozumienie, lecz naprawdę nie posiadam w tym względzie żadnych materiałów i informacji. Dotyczy to również osób, które po wojnie osiedliły się w Ostrzeszowie z różnych miejscowości Polski. Może ktoś inny dopisze ciąg dalszy i wpisze do tej karty historii dalsze osoby.

MARTYROLOGIA ŻYDÓW

W 1939 roku przed wybuchem drugiej wojny światowej, wśród ostrzeszowskiego społeczeństwa było 0,4 % Żydów. Stanowili bardzo małą grupę mieszkańców. Mieszkali w budynku przy synagodze / bóżnicy / przy ul. Zamkowej, ul. Okrężnej, ul. J. Piłsudskiego i przy placu targowym. Zajmowali się handlem bydła i koni, oraz drobnym rzemiosłem m.in. krawiectwem / Fanny Lemel /. Posiadali własną synagogę i dobrze utrzymany cmentarz przy ul. Zamkowej. Synagogę przebudowano na Ostrzeszowski Dom Kultury. Cmentarz żydowski zlikwidowano, a na jego miejscu pobudowano przedszkole Nr. 2.

Po drugiej wojnie światowej do Ostrzeszowa nie powrócił żaden Żyd.

Pisząc o mieszkańcach miasta wywiezionych do obozów koncentracyjnych i więzień w latach 1939 - 1945, nie można pominąć Żydów, którzy stanowili również część społeczeństwa, choć bardzo małą.

Lista ostrzeszowian Żydów zamieszkałych w mieście do 1939 r. - ofiar hitlerowskiego terroru, stanowi uzupełnienie ewidencji osób, które zmarły na skutek prześladowań ze strony Niemców. Chcąc sporządzić czytelnika w temat, wdierw kilka danych statystycznych. Według raportu policji niemieckiej w Ostrzeszowie z dnia 10 października 1941 roku pod asygnatą 6250, adresowanego do sztabowego

oficera policji w Łodzi / der Stabsoffizier der Schutzpolizei bei der Regierung in Litzmanstadt / - poniżej podaję wypis z tego raportu z oryginału ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Ostrzeszowie :

stan mieszkańców

Rok	Niemcy	Polacy	Żydzi
1939	345	5389	24
1940	720	5282	-
1941	2267	3750	-

Z tego zestawienia wynika, że w 1940 roku Żydzi z naszego miasta zostali wysiedleni, lub wywiezieni do żydowskich gett.

W aktach niemieckiej policji w Ostrzeszowie, dotyczących ludności polskiej i żydowskiej /oryginały w Muzeum Regionalnym w Ostrzeszowie/, jest wykaz mieszkańców Ostrzeszowa pochodzenia żydowskiego, którego w kserokopii z oryginału poniżej podaję. Z tego wykazu wynika, że w czasie jego sporządzenia nie zaewidencjonowano już 6 osób w stosunku do 24 według stanu z końca 1939 r. Można z tego wysnuć wniosek, że eksterminacja ostrzeszowskich Żydów rozpoczęła się już od początku 1940 roku.

W latach powojennych, Urząd Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie wystawił dla 10 osób akty zgonów zamieszkałych tu Żydów do 1939 roku, na podstawie postanowień Sądu Powiatowego w Kępnie. W dalszej treści podaję kserokopie wypisów aktów zgonów wydanych przez USC w Ostrzeszowie z lat 1953 i 1954. Według wszelkiego prawdopodobieństwa 8 osób zmarło w getcie warszawskim, a 2 osoby na terenie Czechosłowacji.

V e r z e i c h n i s s

der in der Stadt Schildberg wohnhaften Juden.

Nr.	Vor und Zuname	Geburtstag	Wohnhaft
1.	David Altmann ✕	21. 1.1865	Viemarkt 16
2.	Pauline Altmann ✕	25. 3.1868	" 16
3.	Sophie Kaiser	20. 3.1876	" 16
4.	Selma Kaiser	8. 8.1909	" 16
5.	Franziske Michlowitz	16. 2.1880	Posener-strasse 7.
6.	Willi Michlowitz	13. 3.1913.	" " 7
7.	Heinz Michlowitz	6. 1.1917. —	" " 7
8.	Erna Seidemann	22. 5.1908	" " 7
9.	Kurtz Seidemann	21. 1.1932	" " 7
10.	Sophie Seidemann	6. 6.1933	" " 7
11.	Salo Lemel ✕	4. 5.1896	" " 7
12.	Fanny Lemel ✕	21. 9.1892	" " 7
13.	Dora Hirschel ✕	1. 9.1890	" " 7
14.	Heta Nathan	16. 5.1906	Ringstrasse 7
15.	Beate Nathan	25. 8.1937	" 7
16.	Flora Süßmann ✕	26. 2.1864	Breslauerstrasse 5
17.	Salamon Pölatsch ✕	20.10.1861	" 5
18.	Cecilie Schönfeld	17. 7.1867 —	" 5

Spis Żydów - mieszkańców Ostrzeszowa, z datami urodzenia i miejscem zamieszkania według wykazu sporządzonego przez niemiecką policję w Ostrzeszowie w 1941 roku

/ Ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Ostrzeszowie/.

USC Ostrzeszów - miasto 1953 r

12/1953/1 Meta Gerta Nathan, urodzona dnia 16 maja 1906 r
Czarnylas, zamieszkała w Ostrzeszowie, córka Adolfa i Sary
zd Wol. Zmarła 17 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy Kępno z dnia 08.01.1953 r 601/52

13/1953/1 Beata Nathan, urodzona dnia 25 sierpnia 1937 r
w Ostrzeszowie, zamieszkała w Ostrzeszowie, córka Mety Nathan
Zmarła 17 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy Kępno z dnia 08.01.1953 r 601/52

14/1953/1 Regina Bolkowska zd Nathan, urodzona dnia 06 czerwca
1898 r w Czarnymlesie, zamieszkała w Ostrzeszowie, córka
Adolfa i Sary. Zmarła dnia 24 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy Kępno z dnia 08.01.1953 601/52

15/1953/1 Józef Bolkowski urodzony dnia 29.01.1892 r Kalisz,
zamieszkały w Ostrzeszowie, syn Izaka i Hindy.

Zmarł dnia 27 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy Kępno z dnia 08.01.1953 601/52

16/1953/1 Adolfia Judyta Bolkowska urodzona 21 kwietnia 1931 r
w Ostrzeszowie, zamieszkała w Ostrzeszowie, córka Józefa i
Reginy zd Nathan.

Zmarła dnia 27 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy Kępno z dnia 08.01.1953 r 601/52

17/1953/1 Bolkowska Sara Genia urodzona dnia 01 lutego 1935 w
Ostrzeszowie, zamieszkała w Ostrzeszowie, córka Józefa i
Reginy zd Nathan.

Zmarła dnia 27 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy Kępno z dnia 08.01.1953 r 601/52

Ostrzeszów - miasto 1953 r

- 2 -

18/1953/1 Bolkowska Judyta urodzona dnia 17 lutego 1937 r
w Ostrzeszowie, zamieszkała w Ostrzeszowie, córka Józefa i Reginy
zd Nathan.

Zmarła dnia 27 lutego 1941 r w Warszawie.

Sąd Powiatowy w Kępnie z dnia 08.01.1953 r sygn.akt 601/52

72/1953/1 Stanisław Strzelczyk urodzony dnia 23 kwietnia 1904 r
w Krzywarzeka, zamieszkały w Ostrzeszowie, syn Jana i Katarzyny
zd ---

Zmarł dnia 01 stycznia 1947 r miejsce zgonu -----

Sąd Powiatowy w Kępnie z dnia 27 września 1953 sygn, akt 29/53

USC Ostrzeszów - miasto 1954 r

20/1954/1 Paweł Süßmann urodzony dnia 22 lutego 1885 r w
Ostrzeszowie zamieszkały w Ostrzeszowie, syn Juliusza i Joanny
zd Bonsch

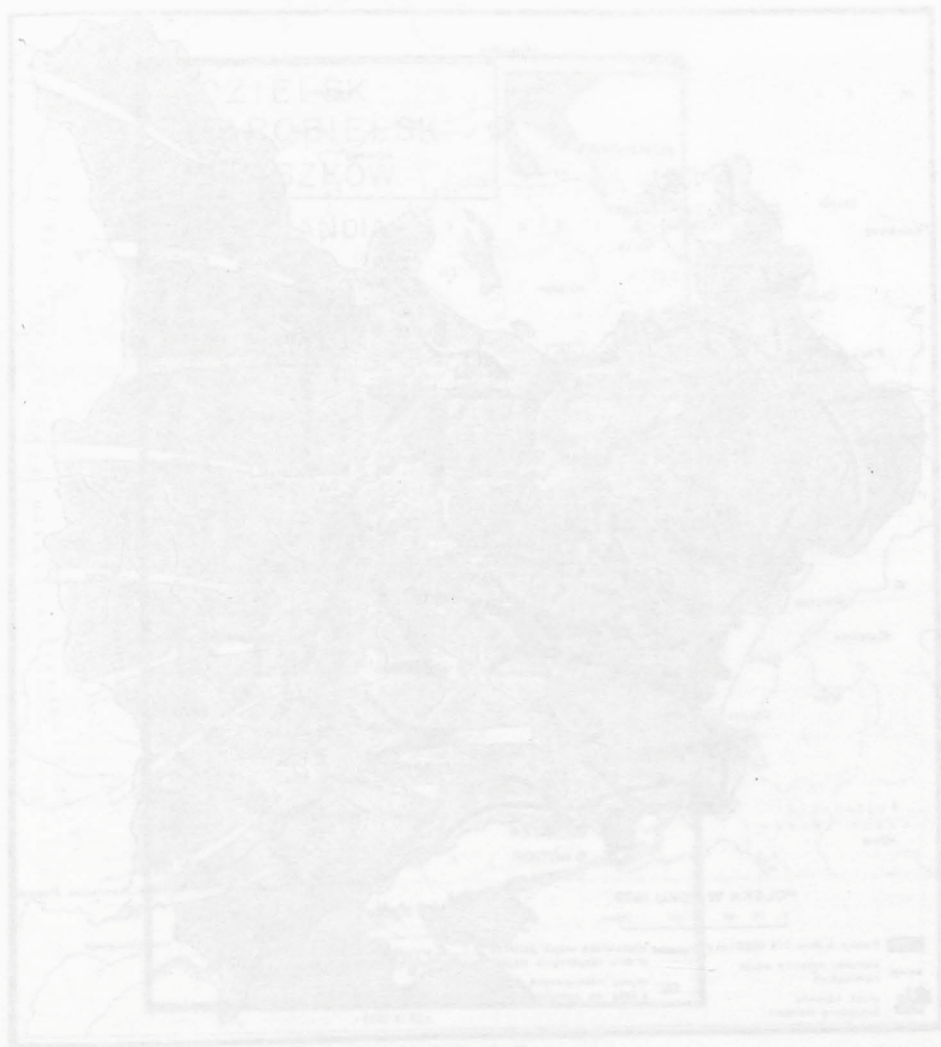
Zmarł dnia 10 listopada 1943 r w Teresinstadt /Czechosłowacja/

Sąd Powiatowy w Kępnie z dnia 14.0.1954 sygn, akt 513/53

21/1954/1 Flora Cassel zd Süßmann urodzona dnia 10 października
1871 w Ostrzeszowie, zamieszkała w Ostrzeszowie, zamężna z Selly
Cassel, córka Juliusza i Joanny zd Bonsch.

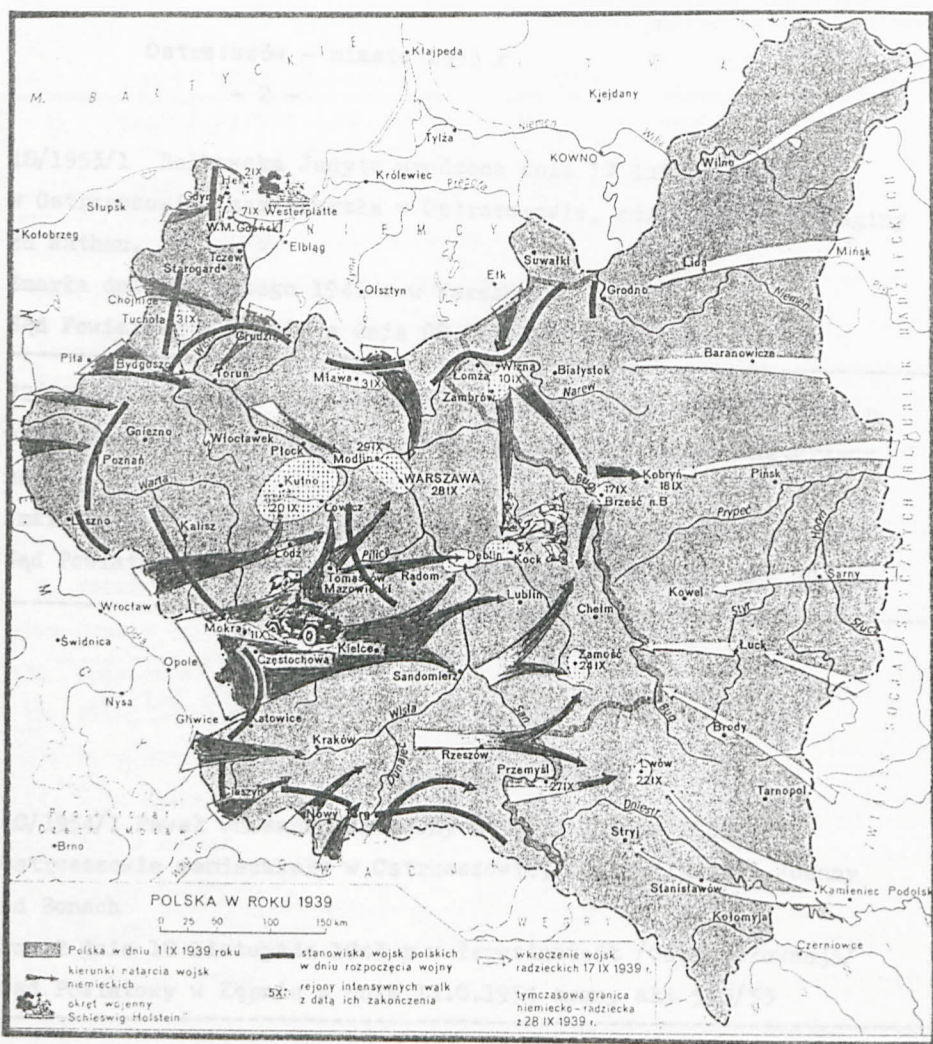
Zmarła dnia 10 listopada 1943 w Teresienstadt /Czechosłowacja/

Sąd Powiatowy w Kępnie z dnia 14 stycznia 1954 sygn. akt 510/53

ANEKS

do części 1 - 2 - 3

P O L S K A w 1939 roku

Na mapie przedstawiono :

- kierunki agresji Niemiec na Polskę 1 września 1939 r.
/strzałki czarne/
- kierunki agresji ZSRR na Polskę 17 września 1939 r.
/strzałki białe/
- granicę niemiecko-radziecką z dnia 28 września 1939 r.

Kserokopia z atlasu historycznego "Nasza Ojczyzna"
Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych
Wrocław 1981 r.

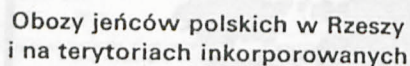

ŁAGRY STALINOWSKIE

w Kozielsku - Starobielsku - Ostaszkowie.

Linia z gwiazdek oznaczono zachodnią granicę ZSRR do 17 września 1939 roku.

Kseroreprodukcja mapki z książki Andrzeja Leszka
Szczęśniaka pt. "Katyń"
Wydawnictwo Alfa - Warszawa 1989 r.

Kserokopia mapki z książki Czesława Madajczyka
pt. "Dramat katyński" - Wydawnictwo Książka i Wiedza
Warszawa 1989

WYKAZY

I. ALFABETYCZNY WYKAZ OSÓB Z MIASTA I GMINY OSTRZESZÓW, KTÓRE ZGINEŁY W LATACH 1939 - 1945 W :

- OBOZACH KONCENTRACYJNYCH
- WIĘZIENIACH HITLEROWSKICH
- OBOZACH JENIECKICH
- ŁAGRACH STALINOWSKICH

L.p.	Nazwisko i imię	Okoliczności śmierci
1	Adamski Feliks	obóz koncentracyjny Gusen + 3.03.1941
2	Adamski Stanisław	zakładnik rozstrzelany 13/14 grudnia 1939 r.Winiary k/kalisza
3	Benasiewicz Teodor	ZSRR - Kozielsk
4	Bednarek Leon	zakładnik rozstrzelany 13/14 grudnia 1939 r.Winiary k/Kalisza
5	Biskupska Wanda	obóz koncentracyjny Oświęcim + 13.01.1943
6	Biskupski Lech	obóz koncentracyjny
7	Błaszczak Józef	obóz koncentracyjny
8	Borczyński Teodor	obóz koncentracyjny Mauthausen 6.04.1941
9	Borowicz Antoni	zakładnik rozstrzelany 13/14 grudnia 1939 r.Winiary k/Kalisza
10	Cieplik Piotr	zakładnik rozstrzelany 13/14 grudnia 1939 r.Winiary k/Kalisza
11	Czacherski Roman	obóz koncentracyjny Mauthausen + 9.10.1940
12	Czemplik Roch	obóz koncentracyjny
13	Daszczyk Ludwik	obóz koncentracyjny Mauthausen + 30.11.1944
14	Dobosz Piotr	obóz koncentracyjny
15	Duliba Stanisław	obóz koncentracyjny

16	Fabrowski Zygmunt	ZSRR - Kozielsk
17	Frykowski Antoni	obóz koncentracyjny
18	Gajewski Józef	obóz koncentracyjny
19	Gajewski Józef	więzienie Gestapo Radogoszcz + 18.01.1945
20	Gojówna Wiktoria	obóz koncentracyjny Gross Rosen styczeń 1945
21	Gorgolewski Ludwik	obóz koncentracyjny
22	Górecka Władysława	obóz koncentracyjny Oświęcim
23	Guzenda Czesław	obóz koncentracyjny Dachau
24	Hodyas Stanisław	obóz koncentracyjny Oświęcim + 18.03.1943
25	Janelt Bronisław	ZSRR - Tock + 12.12.1941
26	Jarosz Tadeusz	obóz koncentracyjny
27	Jędrzejczak Antoni	obóz koncentracyjny
28	Kaźwiński Marian	Oflag VI B Dössel + 27.09.1944
29	Kamola Ignacy	obóz koncentracyjny Oświęcim + 19.03.1941
30	Kantecki Ludwik	obóz koncentracyjny
31	Kociński Stanisław	obóz koncentracyjny
32	ks.Kocot Józef	obóz koncentracyjny
33	Kokotowa Aniela	obóz koncentracyjny Gross Rosen Mauthausen
34	Korczak Jadwiga	obóz koncentracyjny Oświęcim + 29.01.1944
35	Korczak Józef	ZSRR - Starobielsk
36	Krowicki Stanisław	obóz koncentracyjny
37	Krysiewicz Marian	obóz koncentracyjny
38	Kubica Edmund	obóz koncentracyjny Dachau
39	Kubicki Kazimierz	więzienie Gestapo Radogoszcz rozstrzelany 1.04.1944
40	ks.Kucharski Grzegorz	obóz koncentracyjny

41	Kubecki Stanisław	zakładnik rozstrzelany 13/14 grudnia 1939 r. Winiary k/Kalisza
42	Kupczyk Józef	obóz koncentracyjny Mauthausen + 28.11.1942
43	Kupczyk Lucjan	obóz koncentracyjny Gross Rosen
44	Kupczyk Sylwester	obóz koncentracyjny Mauthausen
45	Leja Józef	ZSRR + marzec 1942
46	Lejowa Julianna	obóz koncentracyjny Oświęcim + 15.01.1944
47	Lejenka Stanisława	obóz koncentracyjny Oświęcim + 19.01.1944
48	Łebski Józef	obóz koncentracyjny
49	Łebski Michał	obóz koncentracyjny
50	ks.Łobacz Józef	obóz koncentracyjny Mauthausen + 3.05.1945
51	Łyszkiewicz Józef	obóz koncentracyjny Mauthausen + 28.05.1945
52	Machuła Zygmunt	obóz koncentracyjny
53	Malczewski Józef	obóz koncentracyjny
54	Majewski Lucjan	więzienie w Bremie /Niemcy/ + 17.04.1943
55	May Jan	więzienie Gestapo Warszawa
56	Młoczyński Walery	obóz koncentracyjny
57	Morek Ludwik	obóz koncentracyjny
58	Mutmen Karol	ZSRR - Nasielsk
59	Nagórski Stanisław	obóz koncentracyjny
60	Niesobski Władysław	ZSRR - żołnierz KOP-u
61	Ogrodowicz Jan	ZSRR - Kozielsk
62	ks.Fawlik Stanisław	obóz koncentracyjny Mauthausen + 27.02.1941
63	Perski Piotr	ZSRR - oficer podporucznik
64	Pielucha Stanisław	obóz koncentracyjny

65	Promiński Leon	obóz koncentracyjny Mauthausen + 27.02.1941
66	Przybylak Feliks	obóz koncentracyjny
67	Rabiega Józef	obóz koncentracyjny
68	Ratajczak Kazimierz	obóz koncentracyjny
69	Rozmarynowski Ignacy	ZSRR - Woroszyłowgrad + 1945
70	Snela Sylwester	ZSRR - Wołoszyłowgrad + 20.06.1945
71	Sobczak Edmund	obóz koncentracyjny Mauthausen + 19.09.1941
72	Sobczak Stefan	obóz koncentracyjny Gross Rosen + styczeń 1945
73	Sobek Kajetan	obóz koncentracyjny Gross Rosen
74	Sokołowski Józef	więzienie Radogoszcz
75	Sowiński Bogdan	więzienie Gestapo w Tarnowie rozstrzelany w Zbilitowskiej Górze
76	Stewski Walerian	ZSRR - Starobielsk
77	Stępniewicz Idzi	obóz koncentracyjny Dachau + 27.01.1941
78	Szkudlarek Jan	obóz koncentracyjny
79	Szulc Kazimierz	obóz koncentracyjny Dachau Mauthausen
80	Szulc Ludwik	obóz koncentracyjny Dachau Mauthausen
81	Szyja Franciszek	obóz koncentracyjny
82	Szyja Jan	obóz koncentracyjny
83	Ślęk Alojzy	obóz koncentracyjny Mauthausen
84	Słowiński Wacław	obóz koncentracyjny Dachau, Gusen
85	Troszczyński Maksymil.	ZSRR - żołnierz KOP-u
86	Walczak Idzi	obóz koncentracyjny
87	Waloszczyk Stefan	obóz koncentracyjny
88	Witczak Leon	obóz koncentracyjny Oświęcim

89	Wójcik Edward	obóz koncentracyjny
90	Wrzalski Piotr	obóz koncentracyjny
91	Wiza Cezary	ZSRR - Katyń pod Smoleńskiem + 1.08.1941
92	Wyśoda Mieczysław	ZSRR - Starobielsk
93	Zawielak Eugeniusz	obóz koncentracyjny Mauthausen + styczeń 1945

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

- Nekrolog - druk z października 1945 r. ze zbiorów M.Cieplika
- Ewidencja z akt ZKRP i BWP Koła w Ostrzeszowie
- Wykaz nazwisk więźniów politycznych zmarłych w obozach koncentracyjnych według spisu Janusza Pacanowskiego więźnia obozu koncent.
- Henryk Wićcek - "70 lat harcerstwa ostrzeszowskiego" 1984 r.
- Archiwalia Stowarzyszenia im.M.Kolbego - Rejon Ostrzeszów ze zbiorów Bolesława Moskaliaka
- Wiktor Łopata - "Dokumentacja ofiar zbrodni stalinowskich z obozów Kozielsk,Starobielsk,Ostaszków,dotycząca osób pochodzących z Ostrzeszowa lub związanych z Ostrzeszowem poprzez rodziny tu mieszkające".Ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Ostrzeszowie.
- Wypisy z akt Urzędu Stanu Cywilnego w Ostrzeszowie z lat 1946 do 1954.Wypisy z aktów zgonów wydawanych na podstawie postanowień Sądu Grodzkiego w Ostrzeszowie i Sądu Powiatowego w Kępnie.
- Archiwalia własne

=====

Sporządzony wykaz ujmuje osoby,które mogłem ustalić na podstawie dostępnych mi materiałów źródłowych.Ostateczną listę uważam jeszcze za nie zamkniętą.Z powodu braku dostatecznych informacji, nie mogłem ustalić wszystkich nazw obozów i daty zgonów.Uściślenie tego tematu wymaga jeszcze dalszych dociekań i uzupełnień.

II. ALFABETYCZNY WYKAZ WIĘŹNIÓW, KTÓRZY POWRÓCILI LUB
PRZYBYLI DO OSTRZESZOWA PO ZAKOŃCZENIU WOJNY Z :

- OBOZÓW KONCENTRACYJNYCH
- WIĘZIEŃ HITLEROWSKICH
- ŁAGRÓW STALINOWSKICH

L.p.	Nazwisko i imię	Nazwa obozu lub więzienia
1	Armatys Antoni	Radogoszcz, Gross Rosen, Flesenburg, Dachau
2	Biedowicz Paweł	brak danych /obóz koncentr./
3	Buliński Antoni	więzienie w Ostrzeszowie
4	Cwojdzinski Kazimierz	Radogoszcz, Mauthausen
5	Dirska Władysław	Dachau, Gusen
6	Dolata Stefan	Gross Rosen, Halbau, Mauthausen, Gusen
7	Duży Antoni	Dachau, Gusen
8	Frąckowski Jan	Więzienie Wrocław, Gross Rosen, Mauthausen
9	Frąckowska Melania	więzienie Wrocław, Ravensbrück
10	Frykowska Janina	więzienie Wrocław, Oświęcim
11	Golus Władysław	Więzienie Gestapo - Łódź
12	Golusińska Maria	więzienie Łódź, Dachau
13	Góra Jerzy	Dachau, Gusen
14	Góra Mieczysław	Gross Rosen, Dora Mittelbau, Ravensbrück
15	Górecka Maria	więzienie Gestapo Łódź
16	ks Hełka Antoni	Dachau, Gusen
17	Hurna Gertruda	więzienie Ostrów Wlkp
18	Inerowicz Marien	Dachau, Gusen
19	Jeziorek Julia	więzienie w Berlinie, Ravensbrück
20	Kinestowski Roch	Dachau, Gusen

21	Kluziak Ludwik	Brak danych /do uzupełnienia/
22	Knap Kazimiera	Ravensbrück
23	Korinth Paweł	Dachau
24	Kowalski Feliks	Gross Rosen
25	Krzyżanowska Eleonora	więzienie w Ostrowie Wlkp
26	Kulczak Jan	Dachau, Gusen
27	Kurek Jan	ZSRR Ostaszków
28	Kurzawa Jan	Neuengamme
29	Lis Franciszek	więzienie Wronki, Cassel, Alendorf, Buchenwald
30	Łukasiewiczówna Mirosława	więzienie Ostrów Wlkp
31	Makieła Teodor	Dachau
32	Małyszka Antoni	Gross Rosen, Sachsenhausen
33	Matyskiewicz Czesław	więzienie Nowy Sącz, Oświęcim, Buchenwald
34	Mędlewski Jerzy	więzienie ⁷⁷ w Pińsku
35	Michlik Józef	Dachau, Gusen
36	Misterek Franciszek	więzienie Łódź, Oświęcim
37	Miś Franciszek	Gross Rosen, Mittelbau-Dora
38	Moskalik Bolesław	więzienie Radogoszcz, Oświęcim, Mauthausen, Ebensee
39	Organiściak Tomasz	ZSRR Ostaszków
40	Osiecki Jan	więzienie w Ostrzeszowie
41	Ossowska Janina	więzienie Gestapo Łódź
42	Pacanowski Janusz	Dachau, Gusen
43	Papiernik Józef	Dachau, Gusen
44	Podlak Felicja	więzienie Gestapo Wrocław
45	Przygoda Pelagia	więzienie Mysłowice, Ravensbrück

46	Rajski Stanisław	więzienie Radogoszcz, Gross-Rosen, Bergen Belsen
47	Rusin Józef	Oświęcim, Mauthausen
48	Stawicki Wacław	więzienie w Rawiczu
49	Sobczak Wacław	ZSRR Ostaszków, Starogard, Neubrandenburg, Grossborn
50	Sowiński Henryk	Gross Rosen, Dora Mittelbau
51	Spychalska Maria	więzienie Gestapo Łódź
52	Stróżewska Helena	więzienie Gestapo Łódź
53	Sułkowski Henryk	ZSRR - obozy pracy i więzienia
54	Sułkowska Irena	Oświęcim, Gross Rosen
55	Szczepański Michał	ZSRR Ostaszków
56	Szwacka Maria	więzienie Pawiak, Buchenwald Ravensbrück
57	Ślęk Józef	więzienia Wrocław, więzienie Wieluń, Gross Rosen, Dora
58	Trafiałek Izabela	więzienie Żabikowo, Police, Berlin, Ravensbrück
59	Walczak Stanisław	Dachau, Gusen
60	Wilczak Jan	Oświęcim
61	Woryma Jan	Dachau, Gusen
62	Więcek Henryk	ZSRR Ostaszków
63	Wiza Janusz	Dachau, Gusen
64	Wiza Michał	więzienie Gestapo w Warszawie
65	Bednarek Józef	Sachsenhausen, Oranienburg
66	Paprzycki Józef	więz. Drezno, Dachau, Beugamme
67	Janasówna Helena	więzienie Ostrów Wlkp

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE :

- Dokumentacja ZKRPiBWP Koło Ostrzeszów
- Dokumentacja środowiska obozowiczów Stowarzyszenia im. M. Kolbego Rejon Ostrzeszów
- Muzeum Regionalne Ostrzeszów
- archiwalia własne autora

III. WYKAZ POLSKICH OFICERÓW - JEŃCÓW WOJENNYCH WIĘZIONYCH
W OBOZACH JEŃIECKICH, KTÓRZY MIESZKALI PRZED LUB PO
WOJNIE W OSTRZESZOWIE

L.P.	Nazwisko i imię	Obozy jeńieckie - Oflagi
1	ppor. Gross Erwin	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Lubeka XA, Woldenberg IIC
2	ppor. Hendrykowski Leon	Woldenberg IIC
3	ppor. Horsthemke Bernard	Itzehoe XA, Sandbostel XB Lubeka XA, Woldenberg IIC
4	ppor. Kaj Antoni	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Lubeka XA, Woldenberg IIC
5	ppor. Kałwiński Marian	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Dössel VIB - gdzie zginął
6	ppor. Kobusiński Franciszek	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Lubeka XA, Dössel VIB
7	ppor. Kokot Józef	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Lubeka XA, Woldenberg IIC
8	ppor. Liber Czesław	Woldenberg IIC
9	ppor. Morajko Jan	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Lubeka XA, Woldenberg IIC
10	ppor. Ogrodowicz Adam	Itzehoe XA, Sandbostel XB, Lubeka XA, Woldenberg IIC
11	ppor. Pacewicz Franciszek	Arnsvalde IIB, Woldenberg IIC
12	ppor. Pałka Witold	Arnsvalde IIB, Gross Born IID
13	ppor. Szubert Stanisław	Osterode-Altengrabow XIA Woldenberg IIC
14	ppor. Ulita Jan	brak danych /do uzupełnienia/

Listę ostrzeszowskich polskich oficerów, którzy w czasie okupacji przebywali w obozach jeńieckich, uważam za nie zamkniętą. Oczekuję ze strony czytelników uzupełnienia tego wykazu.

Stopień	Nazwisko i imię	Adres rodziny	Uwaga
Charge	Name und Vorname	Adresse der Angehörigen	Bemerkung
Ppor. Lt.	Modzelewski Wito- sław	Modzelewska, W-wa, Szustra 34 m.10. Modzelewski, Zamość, Żłowska 68.	
"	Napierska Józef	Jan XXXXXXXX Napierska, Międzychód, Piłsudskiego 34.	
"	Niemiec Władysław	Niemcowa, W-wa Żoliborz, Kozińskiego 31.	
"	Nitkowski Andrzej	Nitkowsy, W-wa, Zochowska 40 m.3.	
"	Olszewski Stan.	Olszewska Jadwiga, Aleksandrów Knj. Rybkowa 8 i Czarnopys Marcin, Toma- szów Lub., Hanisko, obok Zamoyskiej.	
"	Pfeifer Stefan	Kalecka Janina, W-wa, Żurawia 7 m.55.	
"	Postuła Józef	Postuła, Kraków, Chęcimska.	
"	Robaczek Stanisław	Robaczek St., Krotoszyn, Spichrzowa 12 m.6.	
"	Sikorski ?	Sikorska Maria, Piotrków, Piłsudskiego 43 /browar Braunskich/	
"	Szójewski ?	Szójewscy, W-wa, Belwederska 12.	
"	Specjański Wacław	adres nieznany.	
"	Struzikiewicz Teofil	Struzikiewicz, Busko Zdrój, Piłsudskiego 11.	
"	Trębski Jan	Trębscy, W-wa, Brzeska 10 m.25.	
"	Trymuf Adolf	Trymuf, Krotoszyn, Rynek.	
"	dr. Trzaskowski Robert	W-wa, Szustra 4 m.2 /szkoła/ i Sawilska Zofia, W-wa, Wila- nowska 5 a m.11.	
"	Talaga ?	Talaga, W-wa, Hoża 27 m.7. u P. Peikerta.	
"	Unrug Ryszard	Dziwulska Konst., W-wa, Piase 16 b m.49.	
"	Wielowiejski Zygm.	Wielowiejska, Poznań, Calicra 12.	
"	Wygoda ?	Wygoda Franc., Ostrzeszów, Ogrodowa 10.	

Płk. Józef Korycki - starszy obozu VII A /Starobielsk/ w liście do Międzynarodowego Czerwonego Krzyża z dnia 21 lipca 1940 r. przy piśmie przewodnim, przesłał wykazy oficerów polskich znajdujących się w obozach jeńców wojennych w Rosji Sowieckiej, ze stanu końca października 1939 roku.

W załączniku Nr. I - "Obóz jeńców wojennych - Starobielsk Doniecki pow. Woroszyłowgrad nad morzem Azowskim", na stronie 4-tej figuruje ppor. Wygoda syn Franciszka, zamieszkały w Ostrzeszowie przy ulicy Ogrodowej nr. 10.

Kserokopia z książki Czesława Madejczyka pt. "Dramat katyński" Książka i Wiedza - Warszawa 1989 /strona 105/.

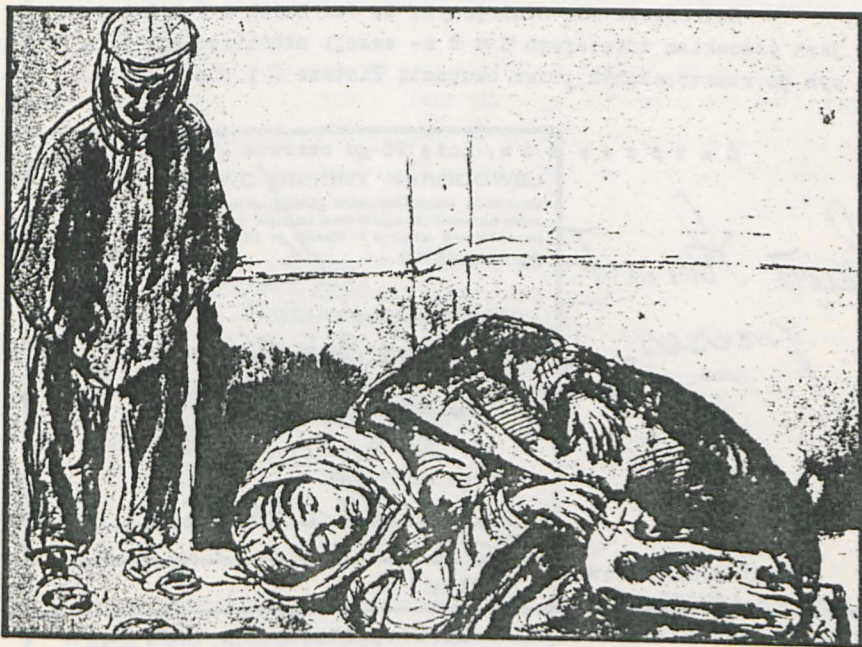
L a n d	Zahl
• Altreich	131.800
Ostmark	43.700
Ostgebiete	420.000
Generalgouvernement	2.284.000
Bialystok	400.000
Protektorat Böhmen und Mähren	74.200
Estland - judenfrei -	
Lettland	5.500
Litauen	34.000
Belgien	43.000
Dänemark	5.600
Frankreich / Besetztes Gebiet	165.000
Unbesetztes Gebiet	700.000
Griechenland	69.600
Niederlande	160.800
Norwegen.	1.300
• Bulgarien	48.000
England	330.000
Finnland	2.300
Irland	4.000
Italien einschl. Sardinien	58.000
Albanien	200
Kroatien	40.000
Portugal	3.000
Rumänien einschl. Bessarabien	342.000
Schweden	8.000
Schweiz	18.000
Serbien	10.000
Slowakei	88.000
Spanien	6.000
Türkei (europ. Teil)	55.500
Ungarn	742.800
UdSSR	5.000.000
Ukraine	2.994.684
Weißrußland aus-	
schl. Bialystok	445.484
Zusammen:	über 11.000.000

Kserokopia fotokopii z oryginalnego dokumentu "Besprechungs Protokoll" /protokół z posiedzenia/, z konferencji zorganizowanej przez Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy, poświęconej omówienia planu zagłady Żydów w Europie, która odbyła się w podberlińskiej miejscowości Wannsee ul. Am Grossen Wannsee 56-58, w styczniu 1942 roku.

Z akt procesu norymberskiego.

Publikacja pt. "II wojna światowa - martyrologia i walka Żydów polskich".

Krajowa Agencja Wydawnicza
RSW "Prasa-Książka-Ruch"
Warszawa 1988

Rysunek znanego malarza Kramsztyka - zamordowanego w getcie w 1942 roku.

Przy Związku Byłych Więźniów Politycznych Obozów Koncentracyjnych w Ostrzeszowie, zawiązanym 22 lipca 1945 roku, a w okresie nieco późniejszym przynależnym organizacyjnie do Polskiego Związku Byłych więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, jako Koło w Ostrzeszowie - istniała sekcja młodzieżowa. Zrzeszała młodzież ofiar hitlerowskiego terroru.

O istnieniu takiej sekcji w Ostrzeszowie świadczy wydane zaświadczenie na nazwisko Jana Marka Cieplika, syna po rozstrzelanym przez okupanta Piotrze Ciepliku.

Z chwilą powstania Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, który istniał w czasie trwania PRL-u do 1 kwietnia 1990 roku, zrzeszonych w sekcji młodzieżowej nie uznano za członków ZBoWiD, oraz pozbawiono ich wszelkich praw członkowskich. W nowym Związku - Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych, przekształconym po "Zbawidzie", ten stan nadal utrzymano. Czy słusznie?

W moim osobistym przekonaniu jest to wyraz pozbawienia potomków pierwszego pokolenia ofiar zbrodni hitlerowskich, moralnego oraz rzeczowego zadośćuczynienia.

Z a ś w i a d c z e n i e

Zaświadcza się niniejszym, że Jan-Marek C I E P L I K jest członkiem tutejszego K o ł a - sekcji młodzieżowej - jako syn po rozstrzelanym przez okupanta Piotrze C i e p l i k u.

O s t r z e s z ó w, dnia 28-go czerwca 1948 roku

Własnoręczny podpis Obw. Pawła Korintha
poświadczają: i Michała Wizego
Ostrzeszów, d. 28.6.1948

22 Burmistrz

Zaświadczenie na nazwisko Jana Marka Cieplika, wydane dnia 28 czerwca 1948 roku, podpisane przez prezesa Koła Pawła Korintha i sekretarza Michała Wizego - Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych.

W uznaniu zasług młodocianych żołnierzy / do 17 lat / w walce narodu polskiego z hitlerowskim najeźdźcą w latach II wojny światowej, Ministerstwo Obrony Narodowej ustanowiło i nadawało pamiątkową odznakę "SYN PUŁKU".

Za udział w wojnie obronnej 1939 roku, harcerze-ochotnicy otrzymali taką odznakę, jako jedyni z terenu miasta i rejonu ostrzeszowskiego : Władysław Graf i Wacław Sobczak. Obaj byli internowani przez wojsko radzieckie.

ODZNAKA PAMIĄTKOWA
"SYN PUŁKU"

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

w uznaniu zasług młodocianych żołnierzy
w walce narodu polskiego z hitlerowskim
najeźdźcą w latach II wojny światowej

PRZYZNAJE

Ob. Władysław Graf

ODZNAKĘ PAMIĄTKOWĄ

„SYN PUŁKU”

Szef Głównego Zarządu Politycznego
Wojska Polskiego

gen. dyw. dr Tadeusz Szaciło

Nr 5175

Warszawa, 6 września 1988 roku

kserokopia treści
wewnętrznej strony
legitymacji

ANEKS do wykazu "II ALFABETYCZNY WYKAZ WIĘŹNIOW, KTÓRZY
POWRÓCILI LUB PRZYBYLI DO OSTRZESZOWA PO ZAKOŃCZENIU
WOJNY"

Zasudzielną pomoc jeńcom wojennym obozu jenieckiego w Ostrzeszowie, oprócz wyszczególnionych już w wykazie : Eleonory Krzyżanowskiej, Wacława Stawickiego, Heleny Jenasówny, Mirosławy Łukasiewiczówny, również byli aresztowani i osadzeni w więzieniu w Ostrowie Wlkp

- Balcerkówna.....
- Kozłowska.....
- Markiewiczówna Aleksandra
- Marszałek.....
- Muchakówna Helena

POSŁOWIE

W cyklu "Zeszyty ostrzeszowskie" w temacie "Mieszkańcy miasta i gminy w obozach koncentracyjnych i więzieniach 1939-1945" - w kolejnych trzech zeszytach przedstawiłem martyrologię ostrzeszowian w czasie drugiej wojny światowej. W miarę moich możliwości w oparciu o dostępne mi materiały źródłowe, starałem się przybliżyć losy tych, którzy :

- zginęli w obozach koncentracyjnych i więzieniach hitlerowskich
- przeżyli obozy i więzienia
- ponieśli śmierć lub o nią się otarli w stalinowskich łagrach
- przebywali w Oflagach oficerskich - obozach jenieckich.

Zbyt późno spisuje się historię o losach mieszkańców naszego miasta i bliskiej jego okolicy w czasie drugiej wojny światowej. Minęło już ponad pół wieku od tamtych dni, a świadkowie tamtego okresu odeszli od nas już na zawsze, zabierając karty swych przeżyć do grobu.

Oddaję trzy ostatnie zeszyty /nr.46,47,48/ do rąk czytelników ze zmiennymi odczuciami :

- w poczuciu pewnego zadowolenia, że udało mi się jeszcze zebrać materiały i snuć to, co dla przyszłości należało uchronić od zapomnienia,
- braku pełnego zadowolenia, że nie mogłem wyszczególnić wszystkie osoby zasługujące na historyczny zapis, z powodu braku dostatecznych informacji i materiałów dowodowych. W tym względzie apeluję do czytelników o uzupełnienie zaistniałych luk w temacie.

Autor

48

Z CYKLU: ZESZYTY OSTRZESZOWSKIE

1995